

7941

**Warisan: [jurnal] Persatuan Sejarah Malaysia, cawangan
Negeri Sembilan 23 (2000)**

KEGIATAN ORANG RAWA DI NEGERI SEMBILAN SATU KAJIAN AWAL

Oleh: Abd. Rahim bin Ismail

Pendahuluan

Asal usul orang Rawa sebenarnya masih lagi samar-samar. Apa yang ditemui setakat ini ialah mereka dikatakan berasal dari Sumatera. Wilkinson (1955:953) telah mencatatkan secara longgar bahawa orang-orang Rawa ialah imigran-imigran dari kawasan tengah Sumatera tetapi bukannya orang Minangkabau. Mereka ialah golongan orang asli Siak atau orang Rau yang tinggal di Tapanuli iaitu dari satu kawasan yang terletak di barat Tasik Toba (Lihat Lampiran 1).

Milner, (1978:144) mengutip dari *The Encyclopaedia van Nederland-schIndie* menyatakan bahawa Rau adalah satu daerah yang terletak di utara Lubuk Sikaping, residensi tenggara Sumatera, bersempadan dengan residensi Tapanuli. Kawasan Rau itu ialah mencakupi nagari Panti, Padang Gloeoger, Lansat Kadep (Kodok), Tandjoeng-Ratoeng, Taroeng-Taroeng, Padang Noenang, Loeloek Lajang, Padang Mantinggi, Langoeng dan Kota Radja.

Aktiviti Orang Rawa di Negeri Sembilan

Umumnya orang-orang Rawa dikatakan telah berhijrah ke Tanah Melayu pada pertengahan kurun ke-19 bersama-sama penghijrahan yang dilakukan oleh orang-orang Minangkabau. Hal ini jelas melalui catatan Gullick (1978:35) yang menulis "sedangkan di Negeri Sembilan yang kebanyakan penduduk terdiri daripada orang Minangkabau, terdapat sekurang-kurangnya sebuah daerah Bugis (di Linggi) dan peniaga-peniaga Rawa sudah begitu ramai dalam tahun 1848 hingga cukup memberi nama mereka pada satu perang saudara". Namun begitu kedatangan orang Rawa ini mungkin lebih

awal dari tahun tersebut jika merujuk catatan Wilkinson (1971:289) kerana pendarang Minangkabau datang ke Semenanjung sejak abad ke-16 lagi iaitu selepas Melaka ditakluki pada tahun 1511. Lebih awal di sini jika diterima bahawa kedatangan orang Rawa adalah seiring dengan penghijrahan orang Minangkabau ke Semenanjung. Kedatangan mereka bertambah ke Tanah Melayu setelah wilayah Rawa di Sumatera ditakluk oleh Belanda melalui Perang Padri (Lihat Lampiran 2). Kawasan ini secara total telah di-takluk oleh Belanda pada tahun 1835, ini mengakibatkan berlakunya penghijrahan beramai-ramai orang Rawa ke Timur Sumatera dan Semenanjung Tanah Melayu (Milner, 1978:147).

Walaupun sarjana sejarah tidak dapat menentukan bila tarikh sebenar orang Rawa berhijrah dan berada di Semenanjung tetapi peranannya di Tanah Melayu cukup penting. Orang Rawa telah berada di negeri Perak, Selangor dan Pahang. Contoh yang jelas dapat diberikan di Perak, iaitu selain orang Melayu jati dan orang Minangkabau yang pindah masuk terdapat juga orang Bugis (dari Sulawesi), orang Kerinci, orang Rawa, orang Mandaling dan orang Batak dari Sumatera (Gullick, 1978:35). Di Pahang mereka telah terlibat dalam Perang Saudara (1857-1863) dengan berpihak kepada Wan Ahmad yang menentang Wan Mutahir. Pihak yang disokong oleh mereka telah memenangi perang saudara itu. Salah seorang daripada orang Rawa iaitu Panglima Muda, anak Tuk Khatib telah dilantik menjadi orang besar oleh Wan Ahmad.

Penglibatan awal orang-orang Rawa pada peringkat awal kedatangan mereka adalah sebagai pelombong emas dan pedagang, Namun begitu, Residen Kounselor Macpherson telah menggambarkan orang-orang Rawa yang datang ke negeri-negeri Melayu sebagai bangsa yang gemar/gila berperang kerana mereka telah lama berperang dengan pihak Belanda dalam Perang Padri (Milner, 1978:145). Hal ini mungkin ada kebenarannya kerana penglibatan mereka di Melaka dan Negeri Sembilan lebih berbentuk kekerasan. Dalam tahun 1855 pihak Inggeris di Melaka telah menerima acuman dan aduan daripada pemerintah Sungai Ujong dan Rembau. Aduan yang telah dibuat ialah orang-orang Rawa merupakan pengacau dan mengganggu pemerintahan di kedua-dua kawasan ini. Orang Melayu dan Cina yang belayar di Sungai Linggi sering dirompak dan ini juga telah menyebabkan perdagangan di Melaka turut mengalami kerugian besar. Penglibatan seperti ini juga wujud di Pahang hinggalah mereka telah berani membunuh rakyat Pahang. Raja Pahang akhirnya meminta pihak berkuasa Inggeris di Melaka menangkap orang Melaka yang menjadi pembekal senjata

kepada orang Rawa. Pengaruh golongan ini juga semakin kuat disebabkan sikap orang Melayu tempatan yang tidak berminat dengan cara hidup yang menggunakan kekerasan. Mereka dikatakan telah menjadi sebahagian daripada anggota pasukan bersenjata bagi pembesar-pembesar Melayu. Sebaliknya orang Melayu pada masa itu lebih suka menjadi petani (Gullick, 1978:36). Antara ketua orang Rawa ialah Datu Jatee, Rajah Debalang, Hajee Moosah, Rajah Moodah dan Mertaga Malim.

Penglibatan mereka di Negeri Sembilan dikatakan bermula pada tahun 1820-an lagi. Menurut Parr dan Mackray (1910-19) seorang pembesar dari Linggi ketika menyerang Rembau telah diiringi oleh ramai orang Rawa. Seterusnya golongan ini mula melibatkan diri dalam konflik di Sungai Ujong pada tahun 1820-an dalam usaha mereka mengawal sumber-sumber perdagangan. Ruang untuk mereka melibatkan diri wujud apabila berlakunya krisis perlantikan Datuk Klana Sungai Ujong. Apabila Datuk Klana Bahi meninggal dunia, sepatutnya Syed Abdul Rahman dilantik menggantikannya (Lihat Lampiran 3). Namun kerana beliau masih muda dan kekurangan sokongan maka para pembesar Sungai Ujong telah melantik Kawal sebagai Datuk Klana Sungai Ujong yang ke-4. Masalah ini hilang begitu sahaja apabila Syed Abdul Rahman membawa diri ke Ulu Langat. Pada tahun 1848, konflik ini muncul semula apabila aktiviti orang Rawa menjadi begitu cergas di Sungai Ujong. Mereka ialah golongan pedagang yang bijak sehingga mampu memonopoli perdagangan di Sungai Ujong dan juga Pahang. Apabila Datuk Klana Kawal membunuh tiga orang Rawa, golongan ini mula menentanginya. Bagi menyelesaikan masalah ini, Syed Abdul Rahman yang ketika itu berada di Ulu Langat telah diminta menjadi orang tengah oleh Datuk Klana Kawal. Namun, beliau bertindak lebih jauh dengan meminta bantuan orang Rawa bagi menjatuhkan Datuk Klana serta melantik beliau menjadi Datuk Klana tetapi gagal. Konflik Datuk Klana Kawal dengan orang Rawa hanya dapat ditamatkan pada tahun 1853. Walaupun begitu, Syed Abdul Rahman masih menjadi watak penting dalam sejarah Sungai Ujong. Sewaktu Datuk Klana Sendeng memegang pemerintahan di Sungai Ujong, Syed Abdul Rahman telah diberikan gelaran Laksamana Raja Laut. Akhirnya pada tahun 1873 beliau dipilih untuk menjadi Datuk Klana bagi menggantikan Datuk Klana Sendeng (Khoo Kay Khim, 1972:121, Norhalim Hj. Ibrahim, 1995:256).

Pada masa Datuk Klana Sendeng memegang tampuk pemerintahan di Sungai Ujong, orang Rawa sekali lagi membangkitkan huru-hara. Datuk Klana Sendeng dalam usaha menghapuskan huru-hara ini telah meminta

pertolongan daripada Datuk Bandar Sungai Ujong iaitu Datuk Bandar Lebai (datuk bandar kesembilan), namun begitu, Datuk Bandar Lebai tidak mahu memberikan pertolongan wang dan ubat bedil (Buyong Adil, 1981:8). Ketika keadaan menjadi tegang, muncul Manja Khatib membantu Datuk Klana Sendeng. Bantuan ini telah menamatkan huru-hara yang dicipta oleh orang Rawa. Sebagai membalas budi Manja Khatib, Datuk Klana Sendeng telah memecat Datuk Bandar Lebai dan jawatan itu kemudiannya diserahkan kepada Manja Khatib dengan gelaran Datuk Bandar Tunggal (1849-1874). Pentadbirannya dikatakan tidak bijak hingga membawa kepada campur tangan Inggeris di Sungai Ujong. Permusuhan Datuk Bandar dengan Datuk Klana Sungai Ujong menjadi semakin meruncing apabila Haji Ahmad bin Md. Ali menjadi Datuk Bandar (1874-1928). Datuk Klana Sungai Ujong iaitu Datuk Klana Syed Abdul Rahman meminta pihak Inggeris membina jalan raya dan sebuah penjara tetapi tidak dipersetujui oleh Datuk Bandar. Akhirnya berlakulah konflik hingga membawa kepada perang saudara. Datuk Klana dengan bantuan Inggeris telah berjaya menawan Rasah pada 14.10.1874 apabila Datuk Bandar bersetuju menyerah diri kepada Inggeris. Natijah daripada peperangan ini ialah Inggeris telah campur tangan dalam hal ehwal Sungai Ujong. Di samping itu, Inggeris juga telah membantu orang Melayu Minangkabau secara beransur-ansur menghalau keluar peniaga Bugis dan Rawa dari wilayah ini (Gullick, 1978:36).

Selain kawasan Sungai Ujong, orang Rawa juga bergerak cergas di Lenggeng iaitu di Kampung Mandom. Kampung Mandom pada waktu itu merupakan sebuah kampung yang didiami oleh kaum yang tidak begitu suka bercampur-gaul dengan orang lain. Namun begitu, mereka yang dipimpin oleh Datuk Tan Ali hidup dengan kesenangan dan kekayaan. Mereka terdiri daripada 12 buah keluarga yang memiliki banyak kerbau. Kekayaan ini telah menyebabkan mereka diserang secara mengejut oleh orang Rawa. Masyarakat kampung ini terpaksa meninggalkan kampung mereka dan mencari perlindungan di Pantai. Orang Rawa ketika itu berhimpun di Kajang dan merupakan suku yang kuat dan suka berperang. Melalui Kajang suku itu juga dikatakan menyerang penduduk Sungai Ujong. Mereka akan membunuh yang lelaki dan merampas perempuan serta kanak-kanak yang mereka jual di Pahang atau tempat-tempat lain (Samad Idris, 1968:303).

Orang Rawa bukan sahaja menguasai Kampung Mandom tetapi juga menjadikannya markas untuk menyerang Ampangan. Namun tindakan pantas Datuk Klana Kawal yang berada di Rembau telah menyelamatkan keadaan daripada berlakunya perang antara Sungai Ujong dengan orang

Rawa. Bagi menyelesaikan permusuhan ini Datuk Klana telah menerima dua orang utusan Panglima Garang Latun iaitu Si Taral dan Sultan Besar. Hasil daripada pertemuan ini Datuk Klana bersetuju membenarkan Panglima Garang Latun mengutip cukai daripada penduduk Cina yang tinggal di Songpoh, kawasan Lenggeng serta Setul. Ketika itu juga Datuk Klana mengisytiharkan supaya semua anak buah Datuk Tan Ali (Waris Salasilah) kembali ke tanah mereka masing-masing. Namun waris ini enggan berbuat demikian, akhirnya kawasan ini diserahkan kepada orang Rawa.

Orang Rawa yang tinggal di sini mengerjakan sawah dan menjual hasil mereka kepada pelombong-pelombong Cina di Songpoh. Apa yang perlu mereka lakukan ialah membayar 10 gantang padi sebagai ufti kepada Datuk Klana. Kemakmuran dan kemewahan hasil daripada tanaman padi telah menarik minat orang Minangkabau berhijrah ke Lenggeng. Lama kelamaan kekuasaan orang Rawa semakin berkurangan di Lenggeng kerana diganti oleh kekuasaan orang Minangkabau. Oleh itu orang Rawa terpaksa berhijrah semula ke Kajang dan kawasan di sempadan antara Selangor dan Negeri Sembilan.

Kesimpulan

Walaupun kegiatan mereka dapat dibenteras oleh orang Minangkabau dan pihak Inggeris, namun kehadiran mereka telah membentuk satu sejarah yang tersendiri di Negeri Sembilan. Kehadiran mereka telah menggugat keadaan di Rembau malahan menurut Parr dan Mackray (1910:17) "Rembau hanya diketahui setelah berlakunya Prang (Perang) Rawa". Malahan dalam Perang Rawa kedua pada 1826 penglibatan mereka cukup jelas dalam membantu Datuk Klana Kawal Sungai Ujong semasa menyerang Rembau. Namun begitu pengekaln kuasa mereka di Negeri Sembilan kalau hendak dibandingkan dengan orang Minangkabau cukup besar bezanya.

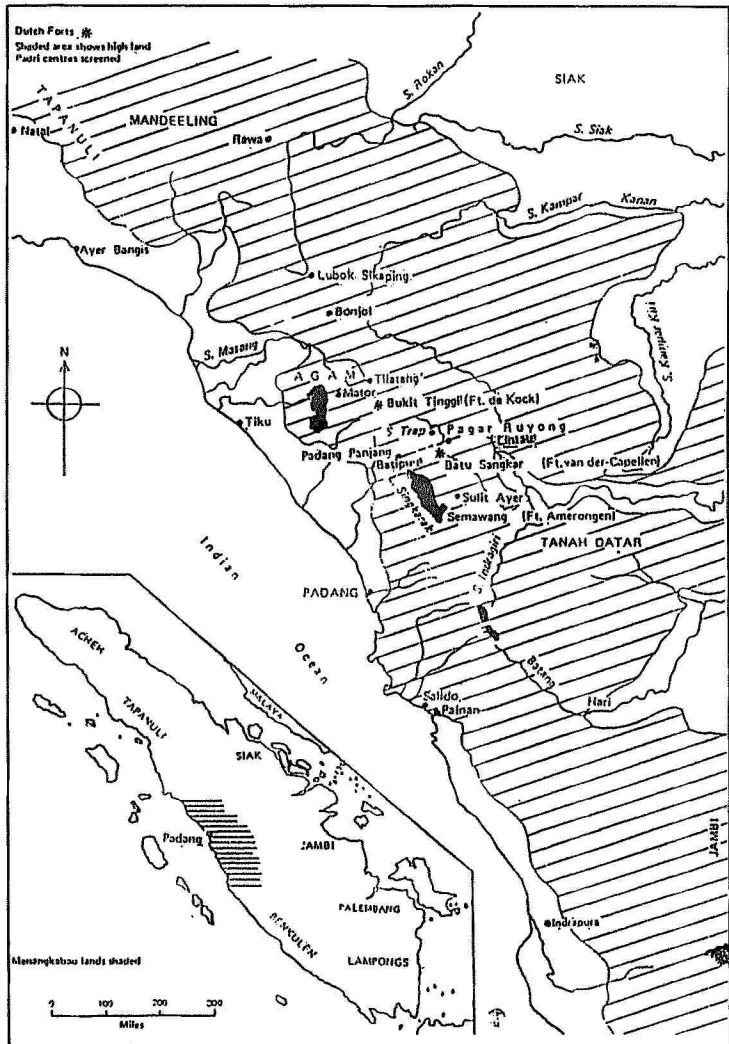
Orang Minangkabau lebih mementingkan penguasaan politik sedangkan orang Rawa lebih memilih bidang perdagangan dan menjadi tentera upahan. Dua faktor inilah yang mungkin menyebabkan kaum Rawa tidak mempunyai kuasa memerintah di Negeri Sembilan sejak dahulu hinggalah kini. Di sudut sejarah haruslah diingat bahawa kaum Rawa juga sama pentingnya dengan kaum Minangkabau dalam usaha membangunkan Negeri Sembilan terutamanya sebelum kemasukan kuasa Inggeris pada 21 April 1874 melalui perjanjian yang ditandatangani oleh Datuk Klana Sungai Ujong dan Datuk Muda Linggi dengan Sir Andrew Clarke. Orang

Rawa walaupun tidak begitu kuat di Negeri Sembilan tetapi mereka dikatakan memainkan peranan besar dalam pembukaan Kuala Lumpur (Milner, 1978:145) dan yang mengasaskan Kaum Muda (Roff, 1974:57-90).

Bibliografi

- Buyong Adil, Haji. *Sejarah Negeri Sembilan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka. 1981.
- Buyong Adil, Haji. *Sejarah Alam Melayu*. Kuala Lumpur: Pejabat Karang Mengarang Jabatan Pelajaran Persekutuan Tanah Melayu. 1952.
- Gullick, J.M. *Sistem Politik Bumiputera Tanah Melayu Barat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka. 1987.
- Khoo Kay Kim. *The Western Malay States 1850-1873: The Effects of Commercial Development on Malay Politics*. Kuala Lumpur: Oxford University Press. 1972.
- Milner, M.C. 'A Note On The Rawa'. *Journal of the Malayan Branch Royal Asiatic Society*. 51(2):143-148. 1978.
- Marsden, W. *History of Sumatra*. Kuala Lumpur: Oxford University Press. 1966.
- Norhalim Hj. Ibrahim. *Negeri Yang Sembilan*. Shah Alam: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd. 1995.
- Parr, C.W.C. dan W.H. Mackray. 'Rembau One of The Nine States: Its History, Constitution and Customs'. *Journal of the Straits Branch Royal Asiatic Society*. 56:1-157. 1910.
- Roff, W.R. *The Origins of Malay Nationalism*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya. 1974.
- Samad Idris, A. *Negeri Sembilan dan Sejarahnya*. Kuala Lumpur: Penerbit Utusan Melayu Berhad. 1968.
- Tate, D.J.M. *The Making of Modern South-East Asia. Volume 1. The European Conquest*. Kuala Lumpur: Oxford University Press. 1971.
- Wilkinson, R.J. *A Malay-English Dictionary (Part II)*. London: Macmillan & Co. Ltd. 1955.
- Wilkinson, R.J. 'Notes on the Negeri Sembilan'. *Papers on Malay Subject. Part III*. Kuala Lumpur: Oxford University Press. 1971.

Lampiran 1 PETA : PENEMPATAN ORANG RAWA
 Sumber: D.J.M. Tate: 1971:hlm 151
 Lihat juga William Masden: 1966.

Lampiran 1

PERANG PADIRI/PIDARI

Berdasarkan sejarah gerakan padri/pidari ini dimulakan oleh tiga orang Haji Minangkabau yang pulang dari Mekah dalam tahun 1803. Mereka terpengaruh dengan Gerakan Wahabbi. Gerakan ini bermula di Agam di bawah pimpinan Tuanku Mansiangan dari Pandai Sikat dan Tuanku nan Rancheh dari Kamang. Gerakan ini kemudiannya mempengaruhi imam-imam di kawasan Lubok Sikaping, Rai, Batipuh dan Tanah Datar. Antara tokoh imam yang terkenal ialah Tuanku Imam Bonjol.

Perang ini berlaku sebanyak dua kali. Perang Padri yang pertama berlaku pada tahun 1819 iaitu sejurus selepas Inggeris menyerahkan kembali kawasan timur Sumatera kepada Belanda. Perang ini berlaku kerana golongan bangsawan tempatan takut kedudukan mereka digugat oleh golongan bangsawan tetapi juga untuk mengawasi aktiviti perdagangan mereka. Bagi tujuan ini, golongan bangsawan seperti Tuanku Surauasu dan beberapa orang penghulu yang lain meminta Belanda memberikan bantuan. Belanda telah menghantar pasukan tentera di bawah pimpinan Lt. Kolonel Raaffe pada tahun 1822. Akhirnya pada 22 Januari 1824 beliau telah berjaya membuat perjanjian dengan golongan pemimpin gerakan ini di Masang. Perjanjian ini telah berjaya menghadkan gerakan paderi. Beberapa bulan selepas itu gerakan ini kembali cergas setelah Belanda melanggar syarat perjanjian dengan melanggar kubu kuat golongan paderi di Pandai Sikat. Kolonel de Stuers (pengganti Lt. Kolonel Raaffe - terbunuh di Padang pada April 1824) telah berjaya menamatkan gerakan ini sekali lagi dengan bantuan pedagang-pedagang Arab bagi memujuk Tuanku nan Rancheh. Satu perjanjian damai telah ditandatangani di Padang pada bulan November 1825.

Perang Padri Kedua bermula di kawasan Tiku, Tapanuli hingga Ayer Bangis pada tahun 1831. Setelah itu perang ini merebak ke Tiltang dan Kamang. Gerakan kali ini diketuai oleh Tuanku Imam Bonjol dan Tengku Muda. Belanda pada masa yang sama terpaksa menghadapi masyarakat Jawa pimpinan Dipo Negoro dalam Perang Jawa. Disebabkan pihak Belanda kurang memberikan perhatiannya, maka gerakan paderi telah menguasai Agam. Belanda telah melantik Ali Basah Prawirodirjo untuk menghadapi gerakan ini. Setelah Perang Jawa tamat, Belanda di bawah Gabenor Jeneral-

nya Johannes van de Bosch telah mengatur strategi baru untuk menamatkan gerakan ini. Bosch melalui perisytiharan 'Plakat Panjang' telah menarik balik cukai-cukai yang tidak munasabah atas masyarakat di daerah yang sedang berperang, mengubah sistem judi, import garam dan candu, ketua-ketua tempatan dibayar gaji berdasarkan status mereka, mengembalikan semula pentadbiran kepada ketua-ketua tempatan dan Belanda berhak campur tangan di kawasan yang terlibat dengan gerakan paderi demi keamanan rakyat dan untuk mengelakkan perpecahan masyarakat. Tindakan ini dapat menambat hati pembesar dan segelintir masyarakat. Pada 1836 kawasan penguasaan gerakan ini dapat dikawal oleh Belanda kecuali di wilayah Bonjol dan wilayah penguasaan Tuanku Tembusai sahaja. Akhirnya Belanda dengan bantuan orang Bugis telah berjaya menewaskan gerakan ini. Tuanku Imam Bonjol ditahan dan dijatuhkan hukum buang negeri iaitu ke Betawi kemudian ke Ambon dan akhirnya ke Minahasa, tempat beliau meninggal dunia pada 1864. Manakala Tuanku Tembusai pula ditahan di Dalu-Dalu tetapi kemudiannya ghaib daripada pandangan tanpa sebarang kesan. Kejatuhan dua orang pemimpin ini menamatkan Perang Padri. Sewaktu perang ini berlaku, ramai penduduk (termasuk orang Rawa) di kawasan yang terlibat dengan peperangan melarikan diri dengan migrasi ke Sumatera Timur dan kemudiannya ke kawasan barat Tanah Melayu.

Diterjemahkan dari Tate, 1871:152-156.

Lampiran 3

RAJAH: DATUK-DATUK KLANA SUNGAI UJONG

Sumber: Buyong Adil:1952:149

